

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.132>

ЗАРОДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ ЗІ СТВОРЕННЯМ ГРУПИ ТРЕВІ

Бірюков Р.М.,

заступник начальника департаменту

Національної поліції України

Бірюков Р.М. Зародження міжнародного поліцейського співробітництва в Європі зі створенням групи ТРЕВІ.

В статті розглядається коріння міжнародного поліцейського співробітництва в Європі, що походять від створення Групи ТРЕВІ в 1970-х роках. Розглядається формат Групи та пояснюються причини її поміщення поза форматом Європейських Спільнот. Розглядається централізація та формалізація міжнародного поліцейського співробітництва в Європі, що спостерігалися зі створенням Групи ТРЕВІ.

Досліджуються повноваження Групи ТРЕВІ з боротьби з тероризмом. Наголошується, що наділення Групи саме такими повноваженнями було результатом реагування на загрози, що постали перед європейськими державами в 1970-х роках. Розглядається дискусія щодо формату групи, що виникла серед європейських держав, насамперед між Сполученим Королівством, Францією та Німеччиною. Розглядаються пропозиції Німеччини щодо створення централізованої структури та пропозиції Сполученого Королівства та Франції щодо створення неформального політичного об'єднання.

Підкреслюється, що формат Групи відображає асиметричний вплив загроз безпеки в різних країнах, що призвів до нерівномірності преференцій держав при її формуванні. Обраний формат Групи відображав «спільний знаменник» цих політичних впливів. Поряд з існуванням спільного бажання розвивати міжнародне поліцейське співробітництво, держави-учасниці ЄС відзначалися різним баченням формату такого співробітництва. Наголошується, що кінцевий формат Групи ТРЕВІ відображав складні структурні взаємозалежності в питаннях безпеки між державами-учасницями Європейських Спільнот та політизацію питань безпеки у внутрішньодержавному та міжнародному дискурсах.

Підкреслюється, що переговори щодо створення Групи ТРЕВІ відбувалися в умовах сильної внутрішньої політизації проблематики боротьби з тероризмом, що сформувало преференції держав на рівні ЄЕС. Водночас, нездатність держав домовитися щодо формальної структури призвела до утворення Групи ТРЕВІ переважно в якості

майданчика для дискусій та співробітництва між державами-учасницями та неформального органу, що просуває практичне співробітництво. Робиться висновок, що Група ТРЕВІ стала відносно вільним політичним об'єднанням, незалежним від органів Європейських Спільнот.

Ключові слова: міжнародне поліцейське співробітництво, поліцейська інтеграція в Європі, управління внутрішньою безпекою ЄС, Група ТРЕВІ, тероризм.

Biriukov R.M. The emergence of international police cooperation in Europe with the creation of the TREVI group.

The article examines the roots of international police cooperation in Europe, dating back to the creation of the TREVI Group in the 1970s. The format of the Group is considered and the reasons for its placement outside the format of the European Communities are explained. The centralization and formalization of international police cooperation in Europe, which was observed with the creation of the TREVI Group, is considered.

The powers of the TREVI Group to fight terrorism are being investigated. It is emphasized that the granting of such powers to the Group was the result of a response to the threats faced by European states in the 1970s. The debate on the format of the group, which arose among European states, primarily between the United Kingdom, France and Germany, is considered. Germany's proposals to create a centralized structure and the United Kingdom's and France's proposals to create an informal political association are under consideration.

It is emphasized that the format of the Group reflects the asymmetric impact of security threats in different countries, which led to the unevenness of the preferences of the states during its formation. The Group's chosen format reflected the «common denominator» of these political influences. Along with the existence of a common desire to develop international police cooperation, EU member states differed in their vision of the format of such cooperation. It is emphasized that the final format of the TREVI Group reflected the complex structural interdependencies in security

issues between the member states of the European Communities and the politicization of security issues in domestic and international discourses.

It is emphasized that the negotiations on the creation of the TREVI Group took place in conditions of strong internal politicization of the issue of combating terrorism, which shaped the preferences of states at the EU level. At the same time, the inability of states to agree on a formal structure led to the formation of the TREVI Group primarily as a platform for discussion and cooperation between participating states and an informal body promoting practical cooperation. It is concluded that the Trevi Group has become a relatively free political association, independent of the bodies of the European Communities.

Key words: international police cooperation, police integration in Europe, EU internal security management, TREVI Group, terrorism.

Постановка проблеми. Міжнародне поліцейське співробітництво в Європі відіграє значну роль у боротьбі з організованою злочинністю. Воно відбувається через ряд наднаціональних організацій, в першу чергу – Європол. Однак його коріння слід шукати в першому неформальному об'єднанні поліцейських підрозділів держав-учасниць ЄС, відомому як Група ТРЕВІ. Саме в діяльності групи були закладені та опрацьовані рішення, що лягли в основу Європолу. Розуміння сучасного міжнародного поліцейського співробітництва в Європі неможливе без розуміння діяльності Групи ТРЕВІ та чинників, що стоять за її створенням та діяльністю, аналізу яких присвячена дана стаття.

Метою дослідження є виявлення факторів, що призвели до формування Групи ТРЕВІ в тому вигляді, в якому вона виникла, встановлення характеру політичних та соціальних впливів, що призвели до формалізації Групи ТРЕВІ.

Стан опрацювання проблематики створення Групи ТРЕВІ неможна назвати задовільним. У вітчизняній літературі наявні лише окремі згадки про існування цієї Групи. В зарубіжній літературі досліджуються, переважно, політичні фактори її діяльності, прикладом чого можуть послугувати роботи Ф. Кьоніга, Ф. Траунера та А. Тісдейла. Комплексні дослідження формування Групи ТРЕВІ з правової точки зору відсутні, що можна пояснити тим, що ця Група від початку була не тільки правовим, але переважно політичним об'єднанням.

Виклад основного матеріалу. Інституціоналізація міжнародного поліцейського співробітництва в Європі розпочалася в 1970-х роках зі створенням Групи ТРЕВІ, що являла собою півформальну платформу щодо співробітництва у боротьбі з тероризмом. Сама назва Групи походить зі скорочення англійських слів "terrorism,

radicalism, extremism and international violence" (тероризм, радикалізм, екстремізм та міжнародне насильство" [1]. Група була створена рішенням Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць ЄС в червні 1976 року [2]. Хоча група була створена виключно в міжурядовому форматі, вона була навмисно поміщена поза межами Європейських спільнот. Вона представляла собою першу реальну спробу створення європейських структур в галузі безпеки та представляє собою попередника всіх структур поліцейського співробітництва в ЄС. Вона стала першим проявом інтеграції в поліцейській сфері. Зі створенням групи відбулася певна централізація та формалізація європейського поліцейського співробітництва, що заклало підвалини для подальшої вертикальної інтеграції, в тому числі, через тісний зв'язок Групи зі структурою ЄС.

Тим не менш, початковий обсяг повноважень Групи був обмежений одним питанням: боротьбою з тероризмом. Відповідно, Група ТРЕВІ представляла собою ранню форму міжнародного поліцейського співробітництва в Європі. Хоча вона була міжурядовою по своїй суті, вона мала певні характеристики, що помістили її між виключно міждержавною структурою та органом ЄС. Цей процес відображав розбіжності в преференціях держав щодо ступеню інтеграції, яка не існувала до того в цій галузі [3, с. 122]. Особливий вплив на формування та діяльність групи мали ФРН, Франція та Сполучене Королівство. Їхні преференції можна звести в три групи: запропонований рівень централізації, функціональне охоплення та територіальне поширення. Так, ФРН виступала за високий рівень централізації, в той час як Сполучене Королівство та Франція опиралися планам створення ієрархічної структури з власним набором повноважень. Німеччині не вдалося відстояти свій погляд, і Група ТРЕВІ зрештою була створена як неформальний виключно міжурядовий орган для обміну інформацією та кращими практиками. Що стосується функціонального охоплення, Німеччина та Сполучене Королівство виступали за включення до нього широкого переліку питань внутрішньої безпеки. Однак Франція виступила проти передачі Групі більше ніж одного питання. Зрештою, Сполучене Королівство поступилося, і єдиним пріоритетом Групи стала боротьба з тероризмом. Що стосується територіального охоплення, всі три держави виступили за універсальне членство, бажано через Організацію Об'єднаних Націй (далі – ООН) чи Інтерпол. Зрештою, це побажання виявилось нездійсненим і Група стала організацією виключно для держав-учасниць Європейських Спільнот [4].

Аналіз демонструє, що обраний формат Групи з виключно міжурядовими характеристиками відображає асиметричний вплив різних рушіїв

в різних країнах. Ця асиметрія викликала різні рівні інтеграційного тиску в кожній державі-учасниці, що перетворилося на різні преференції та різні переговорні позиції.

Вперше бачення єдиного європейського підходу до боротьби з тероризмом з'явилося після терористичних атак під час літніх олімпійських ігор 1972 року в Німеччині. Через тиждень після нападу на ізраїльську команду міністр закордонних справ Німеччини Вальтер Шеель закликав до колективної боротьби з міжнародним тероризмом на зустрічі представників держав-учасниць ЄЕС в Фраскати 12 вересня 1972 року [5, с. 81]. В результаті, в рамках європейського поліцейського співробітництва були створені три робочих групи, завданням яких стали питання тероризму та спостереження за іноземними громадянами. Однак, співробітництво в цьому форматі в дійсності ніколи не здійснювалося та припинилося за декілька місяців.

Німеччина здійснила нову спробу запустити європейське співробітництво в галузі внутрішньої безпеки на початку 1973 року в форматі європейської політичної кооперації. Цей імпульс походив з вищих політичних рівнів, адже процес ініціював міністр внутрішніх справ Ганс-Дітріх Геншер на європейській конференції з внутрішньої безпеки. В світлі досвіду 1972 року, Німеччина цілеспрямовано запропонувала більш гнучкий підхід. Відповідно, і всупереч початковим намірам, вона не поінформувала всі держави-учасниці ЄЕС, але вступила у двосторонні контакти з Францією з метою обговорення ідей співробітництва [6].

Перші переговори вищих чиновників в лютому 1974 року виявили загальне бажання спільно розвивати європейське співробітництва. З огляду на ускладнення безпекової ситуації в Західній Європі та інтернаціоналізації організованої злочинності, Франція погодилася з потребою проведення європейської конференції з внутрішньої безпеки. Цікаво, що обидві країни підкреслювали зростання міжнародної взаємозалежності та відповідну потребу в посиленні міждержавного співробітництва з питань внутрішньої безпеки. Однак, вони розходилися щодо конкретного обсягу та охоплення таких заходів. Німеччина виступала за нову ініціативу серед держав-учасниць ЄЕС в надії утворити стійке тривале співробітництво не тільки в боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом, але й в усій сфері внутрішньої безпеки. Більше того, Німеччина наполягала на всеохоплюючому співробітництві як на важливому компоненті європейської інтеграції, який вона вбачала ключовою опорою на майбутнє. На відміну від цього, Франція дала зрозуміти, що вона не готова до нової багатосторонньої ініціативи, оскільки декілька подібних заходів на міжнародному рівні

вже виявилися неуспішними. Змість цього Франція запропонувала інтенсифікувати двостороннє співробітництво між державами-учасницями ЄЕС [7].

У вересні 1974 року була утворена двостороння франко-німецька робоча група з загальних питань міжнародної безпеки. Її можна розглядати як перший крок в напрямку європейської конференції з внутрішньої безпеки. Хоча ця група спочатку декларувала своєю ціллю покращення франко-німецького співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю, Німеччина явно намагалася помістити ці зусилля в ширший контекст підготовки спільної політики ЄЕС щодо внутрішньої безпеки. Результати зусиль робочої групи та досвід двостороннього співробітництва повинні були сформувати базис для обговорення багатостороннього співробітництва в ЄЕС та можливої конференції щодо міжнародної безпеки. Після ряду міжурядових та міністерських зустрічей, французьке та німецьке міністерство внутрішніх справ погодилися на проведення європейської конференції. Відповідні плани були оголошені в жовтні 1974 року.

Ситуація змінилася з залученням до процесу Сполученого Королівства, яке відбулося через місяць під час візиту лорда Джона Гарріса, міністра внутрішніх справ до Федерального міністерства внутрішніх справ Німеччини в Бонні. Серед іншого, позитивний результат референдуму щодо членства Сполученого Королівства в ЄС проклав шлях до того, аби Сполучене королівство здійснювало проактивну діяльність щодо європейського поліцейського співробітництва [8, с. 589]. 14 жовтня 1975 року міністр внутрішніх справ Сполученого Королівства Рой Дженкінс формально запропонував провести зустріч міністрів внутрішніх справ держав-учасниць ЄЕС для обговорення розширення співробітництва всередині Європейських Спільнот з питань спільного інтересу, особливо в сфері боротьби з тероризмом та технічної підтримки поліцейських операцій [9].

14 жовтня 1975 року в міністр внутрішніх справ Сполученого Королівства Рой Дженкінс формально запропонував проведення зустрічі міністрів внутрішніх справ держав-учасниць Європейських Спільнот щодо розширення співробітництва з питань контртероризму та технічної підтримки поліцейських операцій. Зусилля Дженкінса були спрямовані на визначення можливостей для консультацій та співробітництва на базі Спільнот [10, с. 94].

Офіційний початок роботи Групи ТРЕВІ був оголошений на червень 1976 року. Однак, зберігалася значна розбіжність щодо запланованих результатів міністерської зустрічі в червні, а саме щодо інституційного вибору в цьому новому форматі співробітництва. В той час як Німеч-

чина сподівалася отримати практичні результати у вигляді конкретних рішень щодо довгострокового співробітництва між державами-учасницями ЄЕС, Сполучене Королівство розглядало в якості такого результату створення робочих груп. Напередодні зустрічі міністрів внутрішніх справ держав-учасниць ЄЕС в червні 1976 року Німеччина почала лобювати інтенсифікацію інтеграції. Поряд двосторонніми та багатосторонніми підготовчими переговорами з іншими державами-учасницями, Німеччина запропонувала альтернативу британській пропозиції.

В першій половині 1976 року Німеччина суттєво вплинула на підготовку до саміту на робочому рівні, наприклад через активне залучення до розробки фінальних документів. К моменту, коли дев'ять міністрів внутрішніх справ зустрілися в Люксембурзі 29 червня 1976 року, що офіційно знаменувало собою створення групи ТРЕВІ, Німеччина успішно запровадила ключові елементи своїх преференцій. Хоча досягнути політичної декларації про наміри не вдалося, до тексту Декларації ТРЕВІ були включені ключові елементи з німецьких пропозицій. Зокрема, в них підкреслювалася необхідність перманентного співробітництва в усій галузі внутрішньої безпеки та висловлювалося сподівання провести другий раунд міністерської конференції. Німецька преференція щодо постійного все більш формального співробітництва продовжувала озвучуватись на різних робочих рівнях під час конференції в червні. Тим не менш, результати першої зустрічі Групи ТРЕВІ далеко не задовольняли очікування Німеччини і зрештою відображали преференції Сполученого Королівства. Наприклад, вони стосувалися переважно боротьби з тероризмом та практичного співробітництва поліцейських органів через Групу ТРЕВІ, а не на всеохоплюючих політичних рішеннях щодо внутрішньої безпеки в цілому [11].

Хоча Німеччина і розглядала результати конференції ТРЕВІ успіхом та суттєвим прогресом, вона все ж віддала б перевагу більш далекосяжним заходам щодо інституційного співробітництва – мети, що переслідували на рівні робочих груп. В той же час, Франція продовжувала демонструвати небажання просувати ініціативу на рівні Спільнот, в той час як Сполучене Королівство опиралося формалізації Групи ТРЕВІ, але виступало за розширення контактів та практичне співробітництво [11].

Закликаючи до колективних дій у боротьбі з міжнародним тероризмом, Німеччина ініціювала створення трьох робочих груп, діяльність яких виявилася недовготривалою. Однак, теракт на олімпіаді в Мюнхені вплинув на преференції Німеччини щодо європейського поліцейського співробітництва суттєво глибше. Так, Е. Оберолскамп вказує, що німецькі федеральні міністри

Ганс Дітріх Геншер, Вернер Майхофер та Вальтер Шеель стали членами кризового комітету, утвореного для того, аби розглядати питання захоплення заручників. Геншер навіть вів прямі переговори з терористами та запропонував себе в обмін на заручників. Не може бути сумніву, що цей безпосередній людській досвід на першій лінії боротьби з терористичним нападом вплинув на цих політиків в питаннях тероризму та внутрішньої безпеки. В цьому контексті пропозиція Геншера до Європейської конференції з внутрішньої безпеки на початку 1973 року виглядає чимось більшим, ніж збіг у часі [12, с. 238].

Хоча взаємозалежність відіграла певну роль в мотивації Німеччини розвивати ідею міжнародного поліцейського співробітництва та внутрішньої безпеки, саме різанина у Мюнхені створила потрібний політичний імпульс для просування співробітництва на європейському рівні [13, с. 19]. Понад звичайний шок, напад створив глибоке почуття невпевненості з боку громадськості та політиків та запит на посилення роботи в галузі внутрішньої безпеки [14, с. 113-114]. Таким чином, негайна політична реакція ФРН на теракт в Мюнхені зрештою заклала основи європейського поліцейського співробітництва з питань тероризму та внутрішньої безпеки.

Подібно до політизації внутрішньої безпеки в Німеччині, особливо в сфері боротьби з тероризмом, у Сполученому Королівстві відбувалися масштабні публічні дебати щодо безпекової ситуації. Напади лівих терористів та спроби підризу будівель парламенту та Лондонського Тауєра [15] відіграли важливу роль в дебатах щодо суспільної безпеки та верховенства права.

Коли прем'єр-міністр Гарольд Вільсон в промові в листопаді 1974 року підтвердив «нашу рішучість відстежити та ефективно розібратися зі злочинцями, які стоять за цими жахливими вбивствами» [16, с. 56], він говорив про безпосередню реакцію на занепокоєння громадян у зв'язку з діяльністю терористів у Сполученому Королівстві. Однак останні продовжували підризувати публічний порядок та викликати тривогу в суспільстві в наступні роки. Ряд терористичних нападів викликав високий рівень занепокоєння на вищих політичних рівнях та широке висвітлення в медіа [17].

В контексті сильного громадського занепокоєння та зростаючої політизації було ухвалені надзвичайні законодавчі заходи, такі як Закон про боротьбу з тероризмом (Prevention of Terrorism Act) [18]. Політичні дискусії також ставали все більш запеклими, особливо щодо можливості повторного запровадження смертної кари за терористичні злочини, що демонструвало наскільки сильні емоції вирували в британському суспільстві та політикумі в цей час.

Міністр внутрішніх справ був першим, хто відчув політичний та громадський тиск та вимушений був захищатися в парламенті через, нібито, відсутність жорсткої відповіді на тероризм з боку уряду. Не дивно, що загальне занепокоєння щодо тероризму зрештою перетворилося на занепокоєння уряду щодо того, що слід здійснити кроки для боротьби з цим явищем. Це збіглося в часі з планами європейського співробітництва. Більш конкретно, це збіглося з переговорами з Німеччиною та Францією та зростаючим тиском на європейські уряди щодо боротьби з тероризмом. По мірі розробки британських пропозицій щодо зустрічі на високому рівні міністрів внутрішніх справ, триваючий обмін думками між Францією та Німеччиною підтвердив значення зростаючого тиску громадської думки в більшості європейських країн. Цей тиск призвів уряд Сполученого Королівства до думки, що відсутність угоди може дорівнювати відсутності уваги до проблеми міжнародного тероризму. З огляду на сильний громадський та медійний інтерес до контртерористичних заходів, прикметно, що британський уряд початково віддавав перевагу тримати пропозиції щодо створення Групи ТРЕВІ поза суспільною увагою. Міністерство внутрішніх справ проявляло занепокоєння що інформація може просочитися в меді до того, як британські плани будуть обговорені з іншими державами-учасницями. Більше того, серед міністерств існувала неформальна домовленість уникати будь-якої політизації пропозицій щодо створення ТРЕВІ.

Політизація внутрішньої безпекової ситуації в Сполученому Королівстві в формі публічних політичних дебатів щодо тероризму Ірландської республіканської армії (далі – ІРА) впливала на британську преференцію на користь розробки європейського поліцейського співробітництва. Хоча дискусії переважно стосувалися не міжнародного виміру тероризму та не вимагали негайних дій, постійний та зростаючий громадський тиск всередині країни та міжнародній арені робили для Сполученого Королівства політично неможливим не підтримати європейські зусилля зі співробітництва. Після нападів ІРА та суттєвої політизації, Сполучене Королівство відреагувало через ряд внутрішньодержавних правових та політичних заходів. Наростаючі емоції та, здавалося б, нечутливість терористів до спрямованих проти них заходів, викликали дискусію щодо суспільної безпеки та зростаючий тиск на уряд щодо просування поліцейського співробітництва на рівні ЄС [19].

Прикметно, що навіть після того, як Сполучене Королівство успішно взяло участь в підготовчих заходах щодо створення Групи ТРЕВІ влітку 1976 року, політизація та громадський тиск продовжували відігравати свою роль.

На цьому тлі високої внутрішньої політизації ФРН та Сполучене Королівство приступили до міждержавних переговорів щодо конференції. Водночас, міжнародна політизація щодо взаємозалежностей в сфері боротьби з тероризму посилювали їхні преференції відносно співробітництва на рівні ЄС. Широкомасштабні терористичні напади з транснаціональним виміром все більше обговорювалися громадськістю, медіа та політиками, оскільки вони, як уявлялося, відроджували зростаючу взаємозалежність серед держав-учасниць ЄС та по всьому світу. Прикладами цього може слугувати облога будівлі ОПЕК в грудні 1975 року [20] чи операція «Ентеббе», під час якої ізраїльські спецслужби звільнили викрадений терористами літак [21]. Значущість цих політизуючих подій в міжнародному масштабі полягала в тому, що вона призвела до зростання взаємозалежностей між урядами.

Безумовно, політизація стала важливим драйвером преференцій держав для європейського співробітництва Сполученого Королівства та ФРН в період порівняно високого суспільного тиску. Тож британсько-німецьке співробітництво стало відповіддю на високу політизацію: внутрішньодержавні проблеми передбачалося вирішити на європейському рівні [22, с. 31].

Органи ЄС, зокрема Європейська Комісія від початку не були залучені до роботи Групи ТРЕВІ, оскільки в Європейських Спільнот немає компетенції в сфері поліції. Відповідно, Група ТРЕВІ розглядалася як така, що звітує Раді Міністрів, структурі, що представляє уряди. Вона розглядалася як форум для дискусій та співробітництва між державами-учасницями Європейських Спільнот. Таким чином, Група ТРЕВІ виступала як, по суті, неформальний орган, метою якого було просування практичного співробітництва. Оскільки питання поліції знаходяться поза межами компетенції Європейських Спільнот, Група ТРЕВІ була незалежною від них в своїй інституційній структурі, і Європейська Комісія не була представлена на її зустрічах [23].

Висновки. Формування Групи ТРЕВІ стало відповіддю на виклики безпеки держав Західної Європи в 1970-х роках, зокрема на зростання терористичної загрози. Група народилася в спорах між державами, в першу чергу, Сполученим Королівством та Францією, які відстоювали формат неформального співробітництва та Німеччиною, що відстоювала більш формалізований підхід. Зрештою, перший підхід переміг, що призвело до утворення Групи ТРЕВІ в якості відносно вільного політичного об'єднання на рівні міністерств внутрішніх справ, що було незалежним від органів Європейських Спільнот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Герич А.Й. Генеза правового регулювання міграційного контролю в країнах ЄС та вплив на цей процес військового вторгнення РФ на територію незалежної України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/52.pdf> (дата звернення: 12.08.2024).
2. Tony Bunyan. Trevi, Europol and the European state. URL: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/handbook-trevi.pdf> (дата звернення: 12.08.2024).
3. Європейський Союз у міжнародних відносинах: навчальний посібник. За ред. В.В. Копійки. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. 561 с.
4. Trevi Group. URL: <https://uia.org/s/or/en/1100000619> (дата звернення: 12.08.2024).
5. Friedrichs J. Fighting terrorism and drugs: Europe and international police cooperation. New York: Routledge, 2008. 365 p.
6. König F., Trauner F. From Trevi to Europol: Germany's role in the integration of EU police cooperation. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07036337.2021.1877694> (дата звернення: 12.08.2024).
7. Anthony Teasdale. Trevi Group. URL: https://penguincompaniontoeu.com/additional_entries/trevi-group/ (дата звернення: 12.08.2024).
8. Wall S. The Official History of Britain and the European Community, Vol. II From Rejection to Referendum, 1963–1975. New York: Routledge, 2013. 719 p.
9. E. Mourlon-Druol. Regional Integration and Global Governance : the Example of the European Council (1974–1986). URL: <https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-irice-2012-1-page-91.htm> (дата звернення: 12.08.2024).
10. Derencinovic D., Getos A.M. Cooperation of law enforcement and intelligence agencies in prevention and suppression of terrorism: European perspective. *Revue internationale de droit penal*. 2007, vol. 78. P. 79–112.
11. König F. EU Police Cooperation (1976–2016) State Preferences in the Context of Differentiated Integration. Dissertation submitted to the Hertie School of Governance in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor rerum politicarum (Dr. rer. pol.) in the Doctoral Programme in Governance. Berlin, 2019. 308 p.
12. Oberloskamp E. Das Olympia-Attentat 1972. Politische Lernprozesse im Umgang mit dem transnationalen Terrorismus. *Vierteljahrshefte Für Zeitgeschichte*. 2012, No 60)3. S. 321–352.
13. Oberloskamp E. Codename TREVI. Berlin: De Gruyter, 2017. 164 p.
14. Dahlke M. Der Anschlag auf Olympia '72. Die politischen Reaktionen auf den internationalen Terrorismus in Deutschland. München: Peter Lang GmbH, 2006. 487 s.
15. Tower of London Bomb Kills1, Hurts 41. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/1974/07/18/archives/tower-of-london-bomb-kills1-hurts-41-tower-of-london-bomb-kills-1.html> (дата звернення: 17.08.2024).
16. Leuffen D., Degner H., Kerstin R. Which Mechanics Drive the 'Franco-German Engine?' An Analysis of How and Why France and Germany Have Managed to Shape Much of Today's EU. *L'Europe en Formation*. 2012, No 4. P. 45–83.
17. Bourne J. Spaghetti House siege: Making the rhetoric real. *Race & Class*. 2011, No 53(2). P. 1–13.
18. Prevention of Terrorism (Temporary Provisions) Act, 1974. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/56/enacted> (дата звернення: 17.08.2024).
19. Sessions W.S. Police Foundation Lecture, 1990. URL: <https://www.police-foundation.org.uk/wp-content/uploads/2010/10/jhml1990.pdf> (дата звернення: 17.08.2024).
20. Terrorists Raid OPEC Oil Parley in Vienna, Kill 3. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/1975/12/22/archives/new-jersey-pages-terrorists-raid-vienna-oil-talk-2-killed-60-held.html> (дата звернення: 17.08.2024).
21. Operation Entebbe. URL: <https://www.idf.il/en/mini-sites/wars-and-operations/operation-entebbe> (дата звернення: 17.08.2024).
22. Friedrichs J. Fighting terrorism and drugs: Europe and international police cooperation. New York: Routledge, 2008. 567 p.
23. The gradual establishment of an area of freedom, security and justice. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-gradual-establishment-of-an-area-of-freedom-security-and-justice.html> (дата звернення: 16.08.2024).